

રાષ્ટ્રીય જ્ઞાન ઇ-પંચ દ્વારા

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન

માટેની

દરખાસ્ત

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન માટેની દરખાસ્ત

૧લી સપ્ટેમ્બર-૨૦૦૬

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન (હવે પછી “રા.અ.મિ” કહેવાશે) તફાવત નકકી કરવો, સારી ગુણવત્તા ધરાવતા અનુવાદને પ્રોત્સાહન આપવું, અનુવાદ અને અનુવાદકો અંગેની તાલીમ, માહિતીનો ફેલાવો અને સરકારી અને ખાનગી સંસ્થાઓ દ્વારા ચાલુ કામગીરીના સંકલનનું કાર્ય તાકીદે હાથ ધરશે. પ્રવૃત્તિ તરીકે ઘણા લાંબા સમયથી ભારતીય ઉપખંડમાં ભાષાનાં જુદાં જુદાં જોડકાં વચ્ચે અનુવાદનું કામ ચાલી રહ્યું છે. એક શોખ તરીકે ભારતમાં અને બીજે જુદી જુદી ભાષાના સમૂહોમાં ઘણા મોટા માણસો કામ કરી રહ્યા છે. વ્યવસાય તરીકે અનુવાદનું કામ પડકારભર્યું છે અને ખાસ કરીને તાજેતરના દાયકામાં તે ઘણું લાભપ્રદ બની રહ્યું છે. સંશોધન ક્ષેત્ર તરીકે અનુવાદનો અભ્યાસ ભાષા શાસ્ત્ર, તત્ત્વજ્ઞાન, સાહિત્યના અભ્યાસ, ઇશારાશાસ્ત્ર, કોશ વિજ્ઞાન, નૃવંશ શાસ્ત્ર, કોમ્પ્યુટર વિજ્ઞાન અને બીજા અસંખ્ય ક્ષેત્રોમાંથી ઉદભવતા

અસંખ્ય વિચારો ધરાવતા ક્ષેત્ર તરીકે વિકસ્યો હોવાનું જણાય છે. અસંખ્ય ભાષાઓ, સંસ્કૃતિઓ અને રાષ્ટ્રોમાં થયેલા તેના ફેલાવાને ધ્યાનમાં લેતાં તેની પ્રવૃત્તિઓના સંકલનમાં આ ક્ષેત્રમાં હજી પણ પ્રયત્નોનો અભાવ જણાય છે.

બહુભાષી અને બહુસંસ્કૃતિ ધરાવતા દેશ તરીકે અને જ્ઞાનના સૌથી જૂના એક સ્થળ તરીકે ભારત ધણી સદીઓથી અનુવાદના ક્ષેત્રમાં હમેશાં મોખરે રહ્યો છે. ધણી ભાષાઓ અને સંસ્કૃતિઓ સાથે આ દેશ સાહિત્યિક અને યાંત્રિક અનુવાદ એ બંને રીતે બધી મુખ્ય સૈધાંતિક પહેલ માટેનું એક સમૃદ્ધ પરીક્ષણ ક્ષેત્ર પણ પૂરું પાડે છે. સૂચિત રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન જુદા જુદા વર્ગોની જરૂરિયાતને સંતોષે તેવી લાંબા સમયની જરૂરિયાતને સંતોષશે એવી અપેક્ષા છે. તે શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ, ભાષા પ્રોદ્યોગિકી નિષ્ણાત, વેપારી જૂથો, અખબારી સંસ્થાઓ અને બીજાં પ્રચાર માધ્યમનાં જૂથો, સર્જનાત્મક લેખકો, રીડરો, તુલનાત્મક અભ્યાસ કરનાર વ્યક્તિઓ અને અનુવાદના સિદ્ધાંત ધડનારાઓ જેવા વર્ગોની જરૂરિયાતને

સંતોષશે.

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન નીચેના ઉદ્દેશો ધરાવતું હશે :

૧. ભારતીય ભાષાઓના અનુવાદ અંગેના માહિતીના ભંડાર તરીકે કામ કરવું અને પ્રકાશિત અનુવાદો અને યોજેલ તાલીમ કાર્યક્રમો, પ્રાપ્ત અનુવાદનાં સાધનો, નવાં પગલાં અને “અનુવાદકોના રાષ્ટ્રીય રજિસ્ટર” જેવી સુવિધાઓ અંગેની માહિતી તૈયાર કરવી, નિભાવવી અને તેને સતત અદ્યતન બનાવવી,
૨. ભારતની શક્ય તેટલી ભાષાઓમાં સૈદ્ધાંતિક અને પ્રત્યક્ષ એમ બંને રીતે બધી અનુવાદ પ્રવૃત્તિઓ માટેની મંજૂરી સંસ્થા તરીકે કામ કરવું,
૩. ભારતીય ભાષાઓ અંગેના અનુવાદ અને અનુવાદ અંગેની પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલ સરકારી અને ખાનગી સંસ્થાઓ, સંગઠનો અને વ્યક્તિઓને જુદી જુદી કક્ષાએ અને જુદી જુદી પ્રવૃત્તિઓમાં અનુવાદ કરેલ સાહિત્ય-સામગ્રીના ઉપયોગ કરનારાઓ વચ્ચે સંપર્ક કડી પૂરી પાડવી;

૪. ખાસ કરીને પ્રાકૃતિક અને સમાજ વિદ્યાઓ (પ્રાથમિકથી માંડીને તૃતીય ક્ષેત્રના શિક્ષણ સહિત) બધી કક્ષાએ અધ્યાપન સામગ્રીના અનુવાદને અગ્રતા આપવી,

૫. ઉચ્ચ કક્ષાના અનુવાદ દ્વારા દેશમાં અને વિદેશોમાં ભારતીય ભાષા અને સાહિત્યનો ફેલાવો કરવો,

૬. અનુવાદ માટેનાં વિવિધ સાધનો ઊભાં કરવાં અને તેને નિભાવવાં તથા ખાસ કરીને દ્વિ ભાષી અને બહુભાષી, દ્વિ તરફી સામાન્ય તેમજ ખાસ અનુવાદ માટેના શબ્દ-કોશો, સંયતો અને પર્યાયવાચી કોશો તૈયાર કરવાની બાબતને ઉત્તેજન આપવું અને -

૭. આ ક્ષેત્રમાં રસ ધરાવતી બધી સંસ્થાઓ અને વ્યક્તિઓના લાભ માટે સંયુક્ત રીતે અથવા સ્વતંત્રરીતે અનુવાદ અભ્યાસ અંગે અનુવાદનાં છાપેલ તેમજ ખરેખર પ્રકાશનોની કૃતિઓને પ્રોત્સાહન આપવું,

૮. પ્રશ્નો અને જવાબોના રૂપમાં મળે એ રીતે લોકો માટે બુલેટિન બોર્ડ (મુખપત્ર, સામયિક) ની રચના કરીને સંવાદના રૂપમાં એક મંચ પૂરો પાડવો.

૯. અનુવાદની પદ્ધતિ અંગે માર્ગદર્શન પૂરું પાડવું અને અનુવાદના અભ્યાસ માટેના શિક્ષણ અને તાલીમને વેગવાન કરે તેવી પ્રવૃત્તિઓ કરવી.

સૂચિત રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનની મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ :

૧. અનુવાદ શિક્ષણ:

આ બાબત એ વસ્તુ દર્શાવે છે કે અનુવાદ જરૂરી શરત તરીકે બે ભાષાની જાણકારી માગી લે છે ત્યારે એ એક ખાસ પ્રકારની કામગીરી છે જે માની લઈ શકાય નહીં અને તેનાં કેટલાંક લક્ષણો અવશ્ય શીખવાં જોઈએ. આ ઉપરાંત જુદા જુદા પ્રકારની અનુવાદ કામગીરી જુદા જુદા પ્રકારની કુશળતા માગી લે છે. દાખલા તરીકે વૈજ્ઞાનિક કે ટેકનિકલ કૃતિઓનો અનુવાદ, સાહિત્યિક અનુવાદ કરતાં ઘણા જુદા જ પ્રકારની કુશળતા અને તાલીમ માગી લે છે. વળી, અર્થઘટનની કુશળતાઓ પ્રમાણમાં વિકાસ પામી નથી અને સંબંધિત માધ્યમો (એટલે કે રેડિયો કે ટી.વી.) અને સંદર્ભને અનુલક્ષીને વિશિષ્ટ તાલીમ પણ માગી લે છે.

આ ક્ષેત્રમાં રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનની પ્રવૃત્તિઓમાં નીચેની બાબતોનો સમાવેશ થશે :

- ટૂંકા ગાળાના તાલીમ કાર્યક્રમો ચલાવવા.
- અનુવાદકો માટે કોર્સ પેકેજ તૈયાર કરવાં જે દેશભરના ભાષા શિક્ષણના કાર્યક્રમોનો ભાગ બની શકે.
- યુનિવર્સિટીઓ અને બીજી સંસ્થાઓમાં અનુવાદ ટેકનોલોજી અને તેને સંલગ્ન ક્ષેત્રમાં વિશિષ્ટ કાર્યક્રમોના વિકાસમાં પ્રોત્સાહન, સહકાર અને સહાય પૂરાં પાડવાં.
- સંસ્થાઓ વચ્ચે વિદ્વાનોનું આદાન પ્રદાન થઈ શકે તેવા ફેલોશીપ કાર્યક્રમો કરવા, અહીં અંગ્રેજીમાં/અંગ્રેજીમાંથી બીજી ભાષાઓમાં અનુવાદ કરવાને બદલે ભારતીય ભાષાઓમાં અનુવાદ કરવા ઉપર ખાસ ભાર મૂકી શકાય.
- નમૂના તરીકે નક્કી કરાયેલ પાઠનું સાટું ભાષાંતર સુલભ બનાવવા માટે વિદ્યાર્થી સંશોધન સહિત સંશોધન યોજનાને પ્રોત્સાહન આપવું અને અધ્યાપનના હેતુઓ ધરાવતાં સાધનો

ઊભાં કરવાં.

૨. માહિતી પ્રસાર:

અનુવાદ ધણી મહત્વની કે બહુવળતર આપવાની પ્રવૃત્તિ હાલમાં ન હોવાથી દેશમાંની અનુવાદ ક્ષમતા અંગે સંભવિત ઉપયોગ કરનારાઓમાં પણ પૂરતી જાણકારી હોતી નથી. દાખલા તરીકે અમુક પ્રદેશિક ભાષાઓમાં ધણા સારા અનુવાદકો હોય છે જેની પ્રકાશકોને ખબર હોતી નથી કે ધણા એવા પણ હોય છે કે જેમની સેવાઓનો બીજી રીતે ઉપયોગ થઈ શકે. ભારતીય ભાષા કેન્દ્ર, મૈસૂર એક ભારતીય ભાષામાં છટાદાર બોલી શકે તેવા આશરે ૪૦૦ શિક્ષકોને દર વર્ષે બીજી ભાષાઓમાં તાલીમ આપે છે. આ જરૂરી પણ દુર્લભ કુશળતાને ધણા પ્રમાણમાં માન્ય કરવામાં આવી છે પણ આ તાલીમ પામેલા લોકો (હાલમાં આશરે ૮૦૦૦) સંભવિત ઉપયોગ કરનારાઓ બહુ જાણીતા નથી. ધણી ભાષાઓમાં ધણા વ્યાપક પ્રમાણમાં નાના પ્રકાશકોએ અનુવાદો કરાવીને

છપાવ્યા પણ હોય છે, પણ આ કામગીરીની મોટા જૂથોને ખબર હોતી નથી.

તેથી રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનની અગત્યની પ્રવૃત્તિઓ આ પ્રમાણે રહેશે:

- જુદા જુદા વિસ્તારોમાં અને જુદી જુદી કુશળતાઓ અને લાયકાતો સાથેના અનુવાદકોનો માહિતી સંગ્રહ તૈયાર કરવો. આ સંગ્રહ ઓન લાઇન ઉપર મળી રહે અને ખાસ જરૂરિયાતો સાથે રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનનો સંપર્ક સાધતાં મળી રહે.
 - વિસ્તારવાર વર્ગીકૃત કરેલા જુદાં જુદાં કામોના હાલના અનુવાદનો માહિતી સંગ્રહ અને ટીકાટિપ્પણવાળી યાદી તૈયાર કરવી અને શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ, ગ્રંથાલય નેટ વર્ક વગેરેને નિયમિત રીતે નવી યાદી મોકલવી.
3. સારી ગુણવત્તાવાળી અનુવાદ સામગ્રીને પ્રોત્સાહન આપવું અને તેનો ફેલાવો કરવો :

અનુવાદ એ અંગ્રેજીમાંથી ભારતીય ભાષાઓમાં

કરવામાં આવતી એકમાર્ગી કામગીરી નથી પણ ભારતીય ભાષાઓમાં પ્રાપ્ત માહિતીનો ખજાનો છે જેને અંગ્રેજીમાં તથા બીજી ભારતીય ભાષાઓમાં પણ વધુ પ્રચાર કરવાની જરૂર છે. ખાસ કરીને સર્જનના સમાંતર માર્ગ તરીકે અનુવાદને ગણવાની પ્રથાને ઉત્તેજન આપવું જોઈએ. આ માટે આડા માળખાની જરૂર છે. જે દાતા અને અનુવાદની ભાષાઓ વચ્ચે ઊભો ભેદ ન પાડે અને ભારતની બહુભાષી અને સંસ્કૃતિક વિવિધતાને વધારે. અમુક ક્ષેત્રોમાં કેટલાક અનુવાદની વિપુલતા છે. (ડો. આંબેડકરની કૃતિઓ કે જેનો ઘણી બધી ભાષાઓમાં અનુવાદ કરાવાય છે.) જે વ્યાપક સામાજિક મથામણ તેમજ નવ શિક્ષિત જૂથોની જરૂરિયાતો અને આકાંક્ષાઓ દર્શાવે છે.

વિજ્ઞાનના અને ટેકનિકલ અનુવાદમાં, સાહિત્યિક અનુવાદથી જુદા શબ્દો અને ખ્યાલોનાં ઊંચાં ધોરણોની જરૂર છે. જેથી વધુ સારી સમજણ જળવાઈ રહે. આમ છતાં બધાજ શબ્દોનો અનુવાદ કરવો જરૂરી નથી કારણકે બધી

ભાષાઓમાં કેટલાક વૈજ્ઞાનિક શબ્દો વધુ પ્રમાણમાં સ્વીકારાયા છે. બીજું, અનુવાદ અત્યારે સામાજિક માન્યતા અને નાણાકીય વળતરની બાબતમાં ઓછું વળતર આપનારી પ્રવૃત્તિ બન્યો છે અને આ ખ્યાલ બદલવાની જરૂર છે. એ પણ નોંધવું મહત્ત્વનું છે કે અનુવાદ એ વ્યક્તિગત પ્રવૃત્તિ છે અને એક સામાજિક સાહસ પણ છે. જેમાં જુદા જુદા તબક્કે જુદા જુદા લોકોનો વ્યાપક સહયોગ અને સંઘ ભાવના જરૂરી છે.

અનુવાદની ગુણવત્તાનો મુદ્દો ધણોજ મહત્ત્વનો હોવા છતાં તેનું ધ્યાન રાખવાનું અને નિભાવવાનું મુશ્કેલ છે. રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન અનુવાદની કામગીરીમાં વધુ સંઘ ભાવનાને પ્રોત્સાહન આપીને, નાના વર્કશોપ યોજીને કે તેની સુવિધા પૂરી પાડીને, અનુવાદની કામગીરી દરમિયાન તેને વાંચીને સુધારીને અને અનુવાદ કરેલ કૃતિના પોસ્ટ રિવિઝન ચેકિંગમાં સામેલ કરી શકાય તેવા મૂલ્યાંકન કર્તાઓની એક મોટી યાદી બનાવીને ગુણવત્તા નિયંત્રણમાં વધારો કરી શકાય.

આ સંબંધમાં રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનની નીચેની ખાસ પ્રવૃત્તિઓનો વિચાર કરી શકાય:

- પુસ્તકના ઉદઘાટન, ઉત્સવ, ફેલોશીપ અને પુરસ્કારો દ્વારા સારી ગુણવત્તાવાળા અનુવાદને સક્રિયરીતે પ્રોત્સાહન આપવું.
- અનુવાદકોને અરસપરસ ચર્ચા કરવા અને મંતવ્યો અને અનુભવોની આપ લે કરવા માટે વર્કશોપ યોજવાં, સહયોગી અનુવાદ કામને પ્રોત્સાહન આપવું તેમજ લાંબા ગાળાની ધણા અનુવાદકો માટેની યોજનાને પ્રોત્સાહન આપવું.
- પ્રકાશનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે પ્રકાશકો પાસેથી અનુવાદ કરેલી કૃતિઓ ખરીદવાની વ્યવસ્થા કરવી કે બીજી રીતે સહાય આપવાની બાબતને પ્રોત્સાહન આપવું. એવું પણ સૂચન મળ્યું છે કે રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનના નેજા હેઠળ તૈયાર કરાયેલ બધી અધ્યાપનને લગતી સામગ્રી રાષ્ટ્રીય

અનુવાદ મિશનની વેબસાઇટ ઉપરથી વિનામૂલ્યે ડાઉન લોન કરવા માટે મળી રહેવી જોઈએ. પ્રકાશક દ્વારા વેચાણથી મુદ્રિત કૃતિ મળી રહેવી જોઈએ, ફી ડાઉનલોડની સગવડ આપવાથી પ્રકાશનમાં ધણી જ મદદ થશે અને બહોળી પ્રસિદ્ધિ મળી શકશે.

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન દરેક ડાઉન લોડ માટે નજીવી ફી પ્રકાશકોને આપવાની યોજના બનાવી શકે છે.

- સારી ગુણવત્તા ધરાવતા અનુવાદ માટે શરૂઆતની વેચાણ વ્યવસ્થા કરવા માટે લાઈબ્રેરી નેટ વર્ક સાથે જોડાણ કરવું.
- જાહેર અને ખાનગી સંસ્થાઓ સહિત અનુવાદિત સાહિત્યના ઉત્પાદકો અને પ્રકાશકો અથવા ખરીદનારાઓ વચ્ચે મેળાવડો ગોઠવવો.
- પ્રાદેશિક ભાષાઓમાં બહોળો ફેલાવો કરવા માટે કેટલીક તાજેતરની ઘટનાઓનાં સામયિકો અને બીજા ઉપયોગી અને રસપ્રદ સામગ્રી (ન્યુ સાયન્ટિસ્ટ, ઇકોનોમિક અને

પોલિટિકલ વિકલી વગેરે જેવી) ના શરૂઆતના અનુવાદોને નાણા સહાય આપવી.

- અનુવાદિત સામગ્રીને બધી શાળા, કોલેજો અને યુનિવર્સિટીના અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન આપવું અને ખાસ કરીને બધીજ કક્ષાએ સાહિત્યના અભ્યાસમાં બીજી ભારતીય ભાષાઓમાંથી અનુવાદિત કૃતિઓને લાવવી.
- બધી શાળાઓ અને કોલેજોના લેંગ્વેજ રિસોર્સ સેન્ટરો અને શાળાઓમાં ખાસ બુક કોર્નર (અનુવાદિત સામગ્રી ધરાવતા) સૂચવવા.
- બંને ભાષાઓની કુશળતા ઉપર ભાર મૂકતા ઓછી દૃશ્યમાન ચાલુ પ્રવૃત્તિઓને પ્રોત્સાહન આપવું અને ફેલાવો કરવો. (જેવા કે કર્ણાટક પોલીસ અધિકારીઓની પરીક્ષામાં ફરજિયાત અનુવાદ ભાગ આપવામાં આવે છે.)
- બીજા જાહેર અને નાગરિક સમાજ સંગઠનોનો ઉપયોગ કરીને નાનાં શહેરો અને ગામોમાં અનુવાદિત સામગ્રી વધુ

પ્રમાણમાં મળતી થાય તેવાં સાધનોનો વિચાર કરવો.

(જેવાં કે રાષ્ટ્રીય સાક્ષરતા મિશન અને ભારત જ્ઞાન વિજ્ઞાન સમિતિ)

૪. મશીન અનુવાદનો ફેલાવો:

નવી ટેકનોલોજી પ્રમાણમાં ઓછા ખર્ચે ઝડપી અને મોટા પ્રમાણમાં અનુવાદ માટેની રોમાંચક નવી તકો પૂરી પડે છે, જો કે આ અંગે ટેકનોલોજી વિકાસ અને માનવ સંસાધનોના પ્રશ્નો છે. મશીનનો અનુવાદ કરવામાં અને તેના ફેલાવામાં અસંખ્ય જુદી જુદી સંસ્થાઓ રોકાયેલી છે. રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશને CDAC, TDIL, IIT વગેરે દ્વારા આવા પ્રયાસો કરાય છે તેને બેવડાવવા નહિ. આવી સંસ્થાઓને સરકાર મોટા પ્રમાણમાં નાણાં આપે છે. આમ છતાં કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ માટે તાલીમ અને માનવીય ટેકનિકલ સાધનોના વિકાસમાં મદદ કરીને સહકાર દ્વારા બીજાને સહાય કરીને અને સંયુક્ત પગલાં લઈને મશીનના અનુવાદમાં ટેકનોલોજીકલ પ્રગતિમાં સહાયભૂત થઈ શકે છે.

- વધુ કાર્યક્ષમ અને અસરકારક અનુવાદ માટે તાત્કાલિક ઉપયોગ કરી શકાય તેવા પર્યાયવાચી કોશો, દ્વિ-ભાષી શબ્દકોશો, ટ્રાન્સલેશન મેમરી માટેનું સોફ્ટવેર વગેરે જેવાં ખાસ ડિજિટલ સાધનો અને જરૂરી પૂર્વ માળખું ઊભું કરવું.
- ઇ-ડિક્શનરી, વર્ડનેટ, લેંગ્વેજ એનાલીસીસ અને સીન્ટેસીસ ટુલ્સ, કોનકોર્ડન્સર, ફ્રિક્વન્સી એનાલાઇઝર વગેરે જેવાં કોશ વિષયક સાધનો મશીન અનુવાદ પ્રથાના અગત્યના ભાગો છે. કોઈ એકાદ સંસ્થા દ્વારા તે બનાવીને નિભાવી શકાય નહિ પણ તેમાં લાંબા સમય સુધી ધણી સંસ્થાઓના સહકારની જરૂર રહે છે. રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન બેઠકો અને ઓનલાઇન ચર્ચા-વિચારણા દ્વારા સતત અરસપરસ સંવાદ દ્વારા સંઘ ભાવનાથી કામ કરવા માટેનો એક મંચ પૂરો પાડી શકે છે.
- રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન જરૂરી કોપી મિશન જરૂરી કોપી રાઇટના મુદ્દા તૈયાર કરીને શક્ય હોય ત્યાં સુધી મૂળ પાઠ

અને અનુવાદ ચોખ્ખા ડિજિટલ રૂપમાં સુલભ બનાવવાં જોઈએ. રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશને એ પણ ધ્યાન રાખવાનું રહેશે કે ડિજિટલ સામગ્રીની આ સંપત્તિ ધોરણસરના XML ટેગ અને DTDSની સાથે ધોરણસરના રૂપમાં જળવાઈ રહે.

- ટીકા-ટીપ્પણ અને જોડણો સાથે સારી ગુણવત્તાનું સમાંતર માળખું તૈયાર કરવું એવું હાલનું આંતરરાષ્ટ્રીય વલણ રહ્યું છે. મશીન અનુવાદ પ્રથા મેળવવા માટે આવા ટીકા-ટીપ્પણ માળખાને મશીન લર્નિંગ ટેકનિકથી ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. આ માહિતીના એકલા પ્રમાણ અને જોઈતા પ્રયાસના પ્રમાણ માટે ઠીક ઠીક પ્રારંભિક મૂડી રોકાણની જરૂર રહે છે. આમ છતાં રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન આવા પ્રયાસમાં મદદ કરીને કેટલીક સહાય પૂરી પાડી શકે છે.

- ૧૫ દેશોને સાંકળતી ૧૯૯૬માં અમેરિકાએ તૈયાર કરેલ યુનિવર્સલ નેટવર્કિંગ લેંગ્વેજ (UNL) ના ધોરણે અપનાવેલ અભિગમ આધારિત ઇન્ટર લીંગ્વાને વિકસાવવી.

(આઇઆઇટી મુંબઇએ અંગ્રેજી અને ભારતીય ભાષાઓ માટે જુદાં જુદાં સાધનો, ટેકનિકો અને સંસાધનો (MT) વિકસાવ્યાં છે, જેને સામાન્ય વપરાશમાં લઇ શકાય.)

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનનું માળખું

તેના ઉદ્દેશો અસરકારક અને સ્વતંત્રરીતે પૂરા પાડવા માટે રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન કોઇ હાલની સરકારી સંસ્થા કે સંગઠનના સ્થળ સિવાયના સ્થળે રાખવું અગત્યનું છે. જો કે બધી સંલગ્ન સંસ્થાઓ સાથે તેને પ્રબળ અને સતત અરસપરસ સંવાદ હોવો જોઇએ. તેની કામગીરી અસરકારકરીતે કરવા માટે સ્વાયત અસ્તિત્વ અને સ્થળ હોવાં આવશ્યક છે.

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન તેના પોતાના પૂર્વ જરૂરી માળખાની બાબતમાં પ્રમાણમાં નાની સંસ્થા હશે અને સંગઠનમાં તે મોકળાશ ધરાવતું હશે પણ નક્કી કરેલા

વિસ્તારોમાં નિર્ધારિત ખર્ચ કરવા માટે પૂરતાં નાણાં હોવાં જોઈએ. તેમાં એક ડાયરેક્ટર જનરલ હશે અને તેને મદદ કરવા માટે ૧૦ પૂરા સમયનો શૈક્ષણિક સ્ટાફ અને તેટલી જ સંખ્યાનો સહાયક સ્ટાફ (હિસાબ) ઓડિટ, ગ્રંથાલય અને ઇન્ફો, વેબ ડિઝાઇનિંગ અને પ્રિન્ટ સ્પેશીઆલીસ્ટ, એડિટિંગ મદદનીશ, ઇવન્ટ ઓર્ગેનાઇઝેશન આસીસ્ટન્ટ, ટેકનિશિયનો /ડોક્યુમેન્ટેશન કરનાર લોકો વગેરેનો સમાવેશ હશે. રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન બહારના નિષ્ણાતોનો વ્યાપક ઉપયોગ કરશે, એટલે કે અમુક ખાસ ક્ષેત્રોમાં સલાહકાર સમિતિ ઉપર વ્યક્તિગત પરામર્શકો અને નિષ્ણાતોનો ઉપયોગ કરાશે. વધુમાં રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનમાં તેની પ્રવૃત્તિઓના માર્ગદર્શન માટે એક ગવર્નિંગ કાઉન્સિલ પણ હશે. નિર્ણય કરતી આ સંસ્થામાં ફરતા સભ્યપદના રૂપમાં અનુવાદકો, શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ, પ્રકાશકો વગેરેનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા ૧૦ સભ્યો હશે. (દાખલા તરીકે દર વર્ષે બે સભ્યો બદલાય એ રીતે બે થી ત્રણ વર્ષની મુદત)

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનનું લક્ષ્ય અનુવાદના ક્ષેત્રમાં માહિતી, ઉપયોગ, તાલીમ અને સર્જનાત્મકતા હશે. તે કેન્દ્રિત રીતે કામ નહિ કરે પણ રાજ્ય અને સ્થાનિક કક્ષા સહિત ધણી જુદી જુદી સંસ્થાઓના સંકલનમાં રહીને ધણી જુદી જુદી કક્ષાએ સહયોગ જરૂરી બનશે. રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન જુદી જુદી યોજનાઓમાં કેટલીક હજાર વ્યક્તિઓ અને કેટલાક સેંકડો પ્રતિષ્ઠિત સંગઠનોનો સહયોગ અને ભાગીદારી મેળવશે. તેથી રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનનું સ્થળ એવા કેન્દ્ર સ્થાને રાખવાનું અગત્યનું છે કે જ્યાં મોટી સંખ્યામાં પ્રકાશન ગૃહો, ટેકનિકલ સંસ્થાઓ, મીડિયા એજન્સીઓ (વર્તમાનપત્રો અને ટેલિવિઝન એજન્સીઓ સહિત) અને ભાષા અને અનુવાદના નિષ્ણાતો હોય.

વિગતો ધડી કાઢનાર સૂચિત કાર્ય જૂથે વિગતો તપાસવી અને જગ્યાની પસંદગી અને સંગઠન વિષયક જોડાણ નક્કી કરવાનાં રહેશે. આ મિશનનું વ્યવસ્થાપન વ્યાવસાયિક પ્રકારનું અને સર્વોચ્ચ કક્ષાનું રહેશે. આ જ

કારણે અનુવાદકો, પરામર્શકો અને નિષ્ણાતોને કરાતી ચુકવણીના દર કાળજીપૂર્વક નક્કી કરવા અને તે ધણી બધી ભાષાની જાણકારી ધરાવતા અને અનુવાદની ટેકનિકની કુશળતા ધરાવતી સર્વશ્રેષ્ઠ વ્યક્તિઓને આકર્ષી શકે તેવા હોવા જોઈએ. સ્ટાફ કરારથી નિમવામાં આવશે અને તેમને નોકરીમાં ચાલુ રાખવાનું તેમના કાર્યના મૂલ્યાંકન અને મિશનની જરૂરિયાતના ધોરણે નક્કી કરાશે અને વખતો વખત ખાસ શરતો મુજબ ચુકવણીના પરંપરાગત દર સિવાયની રીતે વેતનનું માળખું નક્કી કરાશે. (દેખીતી રીતે આક્ષેપો કે ગેરરીતિઓ ન થાય એ રીતે આ વ્યવસ્થા ધડી કાઢવાની જરૂર છે.)

એવું પણ સૂચવાયું છે કે રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનના કામકાજના સંચાલનમાં કોઈના હિતો ન સ્થપાય તે માટે ગવર્નિંગ કાઉન્સિલના સભ્યોને દર ત્રણ વર્ષે કે તેટલા સમયે બદલવા જોઈએ. રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનના વડા તરીકે આ બધું શક્ય બનાવવા માટેની નાણાકીય સત્તાઓ સાથે

ડાયરેક્ટર જનરલની કક્ષાની યોગ્ય લાયકાત ધરાવતી વ્યક્તિ હોવી જોઈએ. ફરી એક વખત ડાયરેક્ટર જનરલ વધારાની મુદતના વધુમાં ૩ વર્ષની મુદત સુધી અને તેથી વધુ સમય સુધી નહિ એ રીતે હોદ્દા ઉપર રહેશે જેથી કોઈ વ્યક્તિ કે જૂથ દ્વારા ઉપયોગ કે ગેરઉપયોગ થયા વિના પ્રવૃત્તિઓ ચાલી શકે. બીજો નિયમિત સ્ટાફ ત્રણ વર્ષની મુદત માટે ભાડે રાખી શકાશે જેની મુદત વધારી શકાશે. (પણ આપો આપ આમ થઈ શકશે નહિ). આ અને બીજી વિગતો સૂચિત કાર્ય જૂથ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે.

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનનો વ્યાપ

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનનો એક ભાગ ભારતીય ભાષાઓમાં અનુવાદ કરાયેલી કૃતિઓના પ્રકાશનને તેમજ બીજી ભાષાઓમાં બહાર પાડવાની ભારતીય ભાષાઓની તે કૃતિઓના પ્રકાશનને પ્રોત્સાહન આપવામાં રોકાશે. ભારતીય ભાષાઓ સિવાયના અનુવાદ કરવા ઉપર પણ ભાર મૂકવામાં

આવશે એ બાબતનો ઉલ્લેખ કરવાની જરૂર નથી. ઉત્તમ કક્ષાના પ્રકાશકો, સંપાદકો અને વ્યક્તિગત અનુવાદકોને આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિમાં મોટાપાયે સાંકળવામાં આવશે એવી અપેક્ષા છે. ગણતરી માટે, બંધારણની ૮મી અનુસૂચિમાંની ૨૨ મુખ્ય ભાષાઓને આવરી લેવાના આદેશ સાથે રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનને માટે શરૂઆત કરવાનું ઠીક પડશે. પણ બીજી પ્રાદેશિક ભાષાઓની સામગ્રીને જાળવવા અને ફેલાવો કરવાના મહત્વને ભૂલવું ન જોઈએ. હકીકતમાં ખરેખર અનુવાદ (સાહિત્યિક, અધ્યાપન વિષયક, સમાજશાસ્ત્રો, વેપાર, વૈજ્ઞાનિક, ટેકનિકલ, મશીન કે યંત્રની મદદથી) તેમજ અનુવાદનાં સાધનોના નિર્માણમાં નીચેનાં બધાં જોડકાંનો સમાવેશ થશે:

- (ક) અંગ્રેજી અને ભારતીય ભાષાઓ વચ્ચે (બંને તરફી)
- (ખ) એક ભારતીય ભાષા અને બીજી વચ્ચે ખાસ કરીને સરકારી હેતુઓ માટે બીજી ભારતીય ભાષાઓ સાથે હિન્દીને સાંકળવી.

(ગ) ભારતીય ભાષાઓ અને બીજી મુખ્ય વિશ્વની ભાષાઓ જેમાં યુરોપીય ભાષાઓ તેમજ ચીની, જાપાની, અરબીનો સમાવેશ થશે. અગ્રતાના ધોરણે તાકીદની કામગીરી તરીકે પ્રથમ બે બાબતને આવરી લેવી અને છેવટે હાથ ધરવાની ત્રીજી બાબત માટે માર્ગ તૈયાર કરવા માટેની યોજના હશે.

બીજાં સંગઠનો સાથે સંકલન

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન કામગીરી બેવડાતી રોકવા માટે સંયુક્ત પ્રયાસો કરશે અને અનુવાદ પ્રવૃત્તિનો સમન્વિત છતાં મુક્તપણે વિકાસ થવા દેશે. જુદા જુદા પ્રકારની અનુવાદ પ્રવૃત્તિઓ વ્યાપકપણે કરતાં છ સંગઠનો છે.

(૧) રાષ્ટ્રીય એજન્સીઓ અને સંગઠનો જેવાં કે સાહિત્ય અકાદમી, નેશનલ બુક ટ્રસ્ટ, સેન્ટ્રલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ઇન્ડિયન લેંગ્વેજીસ, સેન્ટ્રલ ટ્રાન્સલેશન બ્યુરો, NSDOC (એન.એસ.ડી.ઓ.સી) વગેરે.

(૨) રાજ્ય અને કેન્દ્ર કક્ષાએ ભાષા વિશેષ એજન્સીઓ અને

સંગઠનો જેવા કે કેન્દ્રીય હિંદી સંસ્થાન, કેન્દ્રીય હિન્દી નિર્દેશાલય, નેશનલ કાઉન્સિલ ફોર પ્રમોશન ઓફ ઉર્દૂ લેંગ્વેજ (NCPUL), નેશનલ કાઉન્સિલ ફોર પ્રમોશન ઓફ સિંધી લેંગ્વેજ, (NCPSL), રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત સંસ્થાન, વ્યક્તિગત રાજ્યકક્ષાની ભાષા અકાદમીઓ જેવી કે પંજાબી અકાદમી, હિન્દી અકાદમી, તેલુગુ અકાદમી વગેરે અને ભાષા વિશેષ યુનિવર્સિટીઓ જેવી કે તેલુગુ યુનિવર્સિટી, મહાત્મા ગાંધી ઇન્ટર નેશનલ હિન્દી યુનિવર્સિટી, તમિલ યુનિવર્સિટી, કન્નડ યુનિવર્સિટી, મૌલાના આઝાદ નેશનલ યુનિવર્સિટી અને ડ્રાવિડિયન યુનિવર્સિટી વગેરે.

(૩) વિદેશી ભાષા અનુવાદ સંસ્થાઓ જેવીકે યુનિવર્સિટી ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ફોરેન લેંગ્વેજીસ, UGC અને AIU વેબ સાઇટ ઉપરથી યાદી મળી રહે છે.) તેમજ સી.આઇ.ઇ.એફ.એલ., હૈદરાબાદ જેવી યુનિવર્સિટીઓ – જે આ ક્ષેત્રમા સંપૂર્ણપણે રોકાયેલી છે અને જુદા જુદા મંત્રાલયો હેઠળનાં સંગઠનો.

(૪) અનુવાદ અભ્યાસનું શિક્ષણ અને તાલીમ અને તુલનાત્મક સાહિત્યિક અભ્યાસ માટેના યુનિવર્સિટીના વિભાગો જેવા કે ઇન્નો, જાદવપુર યુનિવર્સિટી, યુનિવર્સિટી ઓફ હૈદરાબાદ, મદુરાઇ કામરાજ યુનિવર્સિટી વગેરે ફરી એક વખત યુજીસી વેબ સાઇટ ઉપરથી યાદી મળી રહે છે.

(૫) કથા, તુલિકા, ઓયુપી, મેકમિલન, રૂપા એન્ડ કંપની, વાણી પ્રકાશન, અનડા પ્રકાશક વગેરે સહિત ટ્રસ્ટ તેમજ ભારતીય તેમજ વિદેશી મૂળની ખાનગી કંપનીઓ દ્વારા સંચાલિત પ્રકાશન ગૃહો.

(૬) મિડિયા, કોર્પોરેટ હાઉસ, બુક સેલર્સ વગેરે.

આ ઉપરાંત રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશને શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ, વાલીઓ, મોટી ઉંમરના વિદ્યાર્થીઓ અને બીજા નાગરિકો સાથે પરામર્શ કરીને તેમની જરૂરિયાતોનો સમાવેશ કરવાનો રહેશે. હાલની જાહેર સંસ્થાઓ અને ખાનગી એજન્ટો સાથે સહયોગ સાધીને અને તે રીતે વ્યૂહાત્મક પગલાની કામગીરી કરવાની છે.

ગણતરી માટે બંધારણની ૮મી અનુસૂચિમાંની ૨૨ મુખ્ય ભાષાઓને આવરી લેવાના આદેશ સાથે અનુવાદ મિશનને માટે શરૂઆત કરવાનું ઠીક પડશે પણ બીજી પ્રાદેશિક ભાષાઓની સામગ્રીને જાળવવા અને ફેલાવો કરવાના મહત્ત્વને ભૂલવું ન જોઈએ.

અંદાજિત ખર્ચ

એવું વિચારાયું છે કે સમગ્ર આયોજનની મુદત દરમિયાન રૂ.૨૫૦ કરોડના સૂચિત અંદાજપત્ર (સંગઠન વિષયક ખર્ચ, માનવશક્તિ અને શિષ્યવૃત્તિઓ માટે આશરે રૂ.૮૦ કરોડ અને બીજી બધી પ્રવૃત્તિઓ માટે આશરે રૂ. ૧૭૦ કરોડ જેમાં બીજી સહયોગી સંસ્થાઓ/પક્ષકારોનો સમાવેશ થશે) સાથે આ પ્રવૃત્તિઓ કરતું રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન ૧૧મી પંચવર્ષીય યોજના દરમિયાન સ્થાપી શકાશે. ૧૧મી પંચવર્ષીય યોજના દરમિયાન થયેલ અનુભવ ઉપર આધાર રાખીને આ સહાયના પ્રમાણમાં પછીથી વધારો કરી શકાશે.

આ ઉપરાંત, રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનને જરૂરી માળખા
વિષયક સુવિધાઓ ઊભી કરવા માટે એક વખતની સહાયની
જરૂર પડશે.

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન અંગેનું કાર્યકારી

જૂથ

કેટલાંક સંભવિત નામો

૧. પ્રો. બિપીન ચંદ્ર, ચેરમેન, એનબીટી અથવા શ્રીમતી
નૂઝત હસન, ડિરેક્ટર, એન.બી. ટી.
૨. ડો. નિર્મલ કાંતિ ભટ્ટાચારજી (એડિટર, ઇડિયન
લિટરેચર એન્ડ મેમ્બર, સાહિત્ય અકાદમી)
૩. પ્રો. આલોક ભલ્લા (સી.આઇ.ઇ.એફ. એલ. હૈદરાબાદ)
૪. પ્રો. ઇન્દ્રનાથ ચૌધરી (હિન્દીના ભૂતપૂર્વ પ્રોફેસર, દિલ્હી
યુનિવર્સિટી, ડિરેક્ટર, નહેરુ કેન્દ્ર અને સેક્રેટરી, સાહિત્ય
અકાદમી)
૫. શ્રીમતી ગીતા ધર્મરાજન, કથા પબ્લિશર્સ, નવી દિલ્હી

૬. પ્રો. યુ.આર. અનંત મૂર્તિ (પૂર્વ પ્રમુખ, સાહિત્ય અકાદમી અને વાઇસ ચાન્સેલર, મહાત્મા ગાંધી યુનિવર્સિટી)
૭. પ્રો. નબનીતા દેવ સેન (પૂર્વ પ્રોફેસર તુલનાત્મક સાહિત્ય, જાદવપુર યુનિવર્સિટી)
૮. કુ. મૃણાલ પાંડે, એડિટર, હિંદુસ્તાન.
૯. પ્રો. હરીશ ત્રિવેદી, ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ ઇંગ્લિશ, દિલ્હી યુનિવર્સિટી.
૧૦. પ્રો. પુષ્પક ભટ્ટાચાર્ય, (આઇ.આઇ.ટી. મુંબઇ)
૧૧. પ્રો. ઉદય નારાયણસિંઘ, (ડિરેક્ટર, સી.આઇ.આઇ.એલ. મૈસૂર) કન્વીનર
૧૨. ડો. નીતા બડવે, પૂણે યુનિવર્સિટી
૧૩. પ્રો. વનમાલા વિશ્વનાથ, બેંગલોર યુનિવર્સિટી
૧૪. પ્રો. શોભિત મહાજન, યુનિવર્સિટી ઓફ દિલ્હી.

૧૫. ડો. અભયકુમાર દુબે અથવા રવિ કાંત,
સી.એસ.ડી.એસ.દિલ્હી

૧૬. ડો. હેમન્ત દરબારી, સી.ડી.એસ. પૂણે

આયોજન પંચ સાથેનો

પત્રવ્યવહાર –

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનની

દરખાસ્તને આયોજન પંચનો

જવાબ

એન.કે.સી. આયોજન

પંચના પત્રનો જવાબ

નં.પી.૧૧૦૬૦/૪/૨૦૦૫/ઇડીએન.

આયોજન પંચ
(શિક્ષણ પ્રભાગ)
યોજના ભવન,
સંસદ માર્ગ,
નવી દિલ્હી -
૧૧૦૦૦૧
તા. ૧૯-૪-૨૦૦૬

કચેરી યાદી

વિષય: રાષ્ટ્રીય જ્ઞાન પંચના આશ્રયે
રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન સ્થાપવાની
દરખાસ્ત.

તા. ૬ઠ્ઠી માર્ચ ૨૦૦૬નો આપનો પત્ર જોવા વિનંતી છે. જેની નકલ નાયબ અધ્યક્ષ, આયોજન પંચ અને સભ્ય (શિક્ષણ) આયોજન પંચને મોકલવામાં આવી હતી. આયોજન પંચે માનવ સંશાધન વિકાસ મંત્રાલયના પરામર્શમાં રહીને દરખાસ્તનો અભ્યાસ કર્યો છે અને આ અંગેનાં મંતવ્યો નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) આ કાર્યમાં સંખ્યાબંધ લાભાર્થીઓને સાંકળવા જોઇએ જેવા કે યુનિવર્સિટીઓ અને કોલેજો, ટેકનિકલ સંસ્થાઓ (આઇ.આઇ.ટી)

અને આઇ.આઇ.એમ. વગેરે) ઉદ્યોગો, સમૂહ માધ્યમો, પ્રકાશન ઉદ્યોગ, વિદેશી ભાષા ભવનો વગેરે.

- (૨) મોટી સંકલન સંસ્થા બનાવવાની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હોય, તેને હાલની એકાદ સંસ્થામાં સ્થાપી શકાય.
- (૩) આ કાર્યની સંચાલન વ્યવસ્થામાં કામગીરીમાં પુષ્કળ સ્વતંત્રતા અને મોકળાશની પણ જરૂર પડશે. આ માટે એક યોગ્ય વ્યવસ્થા તંત્ર કાર્યરત હોવું જોઈએ.
- (૪) અનુવાદ અંગ્રેજીમાંથી ભારતીય ભાષાઓમાં જ નહિં પરંતુ ભારતીય ભાષાઓ વચ્ચે પણ કરવો જોઈએ.
- (૫) નવી સંસ્થા રચવામાં આવે તે પહેલાં અનુવાદના પ્રશ્નો અંગે કામ કરતી સંસ્થાઓની એક યાદી કરવાનું ઈચ્છનીય છે, જેથી તેમની કામગીરીનું આ મિશન સંકલન કરી શકે.

કીર્તિ સકસેના
(કીર્તિ સકસેના)
નિયામક (શિક્ષણ)

પ્રો. જયતી ઘોષ
સભ્ય, રાષ્ટ્રીય જ્ઞાન પંચ
સેન્ટર ફોર પોલિસી રિસર્ચ
ધર્મ માર્ગ, ચાણક્યપુરી,
નવી દિલ્હી- ૧૧૦૦૨૧

૧લી મે, ૨૦૦૬

માનનીય પ્રાધ્યાપક મુંગેકર,

અમે આપને અગાઉ મોકલેલ રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન (N.T.M.) માટેની દરખાસ્તનો જવાબ આપતો નિયામક (શિક્ષણ) કુ. કીર્તિ સકસેનાનો પત્ર અમને મળ્યો છે. અમે આ જવાબ માટે અને આ દરખાસ્ત અંગે અને રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનના શક્ય માળખા અંગે ધણી ઉપયોગી ટીકા-ટિપ્પણ માટે અમે આપના અને કુ. સકસેનાના આભારી છીએ. અમે આપની આ ટીકા-ટિપ્પણ સાથે સંમત છીએ. અમારી આખરી દરખાસ્તમાં તેનો સમાવેશ કરીશું. પત્રમાં ઉપસ્થિત કરેલા કેટલાક મુદ્દાનો વધુ વિસ્તૃત જવાબ નીચે આપ્યો છે:

૧. લાભાર્થીઓની સામેલગીરી:

સૂચિત રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનની પ્રવૃત્તિઓમાં સંખ્યાબંધ મહત્ત્વની વ્યક્તિઓ સામેલ કરવામાં આવશે. તેમાં અમે સંમત છીએ.

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનના ઉપક્રમે, પ્રસ્તુત ક્ષેત્રોમાં પરિયોજનાનું દિશાસૂચન કરવા, ચલાવવા અને તેના પર દેખરેખ-નિયંત્રણ રાખવા જુદાં જુદાં કાર્યજૂથ રચાવાની અપેક્ષા છે. દાખલા તરીકે, રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનનું વિભાજન યંત્ર અનુવાદના ક્ષેત્ર અને કુદરતી ભાષા પ્રક્રિયામાં થશે, તેમાં કોમ્પ્યુટર વિજ્ઞાન અને પસંદગીની યુનિવર્સિટીઓના બધા વિભાગ ઉપરાંત આઇ.આઇ.ટી., આઇ.આઇ.એસ.સી., સી.ડી.એ.સી., આઇ.એસ.આઇ. વગેરે સંકળાયેલ છે. તે જ પ્રમાણે, ભારતીય ભાષાઓનાં જ્ઞાન અને વિષયવસ્તુ ઉમેરવા વિદેશી ભાષાઓમાં દુભાષિયા અને અનુવાદક તૈયાર કરવા તેમજ મોટા પાયે અનુવાદ પરિયોજનાઓ હાથ ધરવા માટે કેટલાંક જૂથ રહેશે. સંરક્ષણ મંત્રાલય અને વિદેશી બાબતોના મંત્રાલય હેઠળની વિદેશી ભાષાની શાળાઓ ઉપરાંત, સી.આઇ.ઇ.એફ.એલ., વિદેશી ભાષા શાળા, જે.એન.યુ., દિલ્હી યુનિવર્સિટી, કોલકાતા યુનિવર્સિટી, વિશ્વભારતી અથવા વડોદરાની એમ.એસ. યુનિવર્સિટીના ધણા બીજા વિદેશી ભાષાના વિભાગો વગેરેનો આ ક્ષેત્રમાં સમાવેશ કરાવાની

અપેક્ષા છે. ઓરોવિલે, પોંડિચેરી અથવા કોલકાતાની રામકૃષ્ણ સંસ્કૃતિ મિશન સંસ્થા અથવા વિદેશી એલચી કચેરીઓ દ્વારા ચલાવાતી જુદી જુદી સંસ્થાઓ જેવી વિદેશી ભાષાઓના શિક્ષણની દેશમાં વ્યવસ્થા કરતાં કેટલાંક બીજાં બિન-સરકારી સંગઠનોનો પણ સમાવેશ કરાશે. અનુવાદ અને ફિલ્મોના ડબિંગ અને ટેલિવિઝન કાર્યક્રમ વગેરે જેવી પ્રવૃત્તિઓ માટે અથવા મુદ્રિત તેમજ વેબ-આધારિત સામયિકો અને સમાચારપત્રોના વધારે બહુભાષી નિર્માણને પ્રોત્સાહન આપવા માટે વિશેષિત લોકો જરૂરી હોવાથી, તેઓ અનિયુક્ત(ફીલેન્સ) નિષ્ણાતોનો સમાવેશ કરશે, તેમને પ્રસ્તુત ક્ષેત્રમાંથી માધ્યમ વિભાગો, જાહેરખબર એજન્સી, એન.આઇ.ડી., આઇ.આઇ.એમ.સી. અને એફ.ટી.આઇ.આઇ.માંથી પણ લઇ શકાય.

૨. સંગઠન માળખું

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન જુદી જુદી પરિયોજનાઓની હજારો વ્યક્તિઓ અને સેંકડો પ્રતિષ્ઠિત સંગઠનોમાં ભાગ લેતી હોય, પરંતુ સંકલનકાર કર્મચારીઓ આશરે ૩૦, શૈક્ષણિક અને સહાયક કર્મચારીઓ

૨૦૨૫ હોય. તેથી, સરકાર હેઠળ સ્થપાઈ ચૂકેલા સંગઠનની શાખા તરીકે પ્રવૃત્તિઓ ચોકકસ શરૂ કરી શકાય. કોઈ એક કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટીમાં પણ તે સ્થાપી શકાય. ભવિષ્યમાં જરૂરિયાત ઊભી થાય, તો તેને સંગઠન તરીકે અલગ પાડી શકાય. તેમ છતાં, આપે નોંધ્યા મુજબ રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન ગમે તે સ્થળે આવેલાં હોય તે છતાં, તેને સરકારી નિયમો અનુસાર યોગ્ય નિયંત્રણ અને જવાબદારી સાથે કામ કરવાની સ્વાયત્તતા અને પરિવર્તનક્ષમતા સારા પ્રમાણમાં જરૂરી બનશે. આદર્શ દૃષ્ટિએ જોતાં, સંકલનકાર સંગઠન રાષ્ટ્રીય કક્ષાનું અને આંતરરાષ્ટ્રીય પહોંચ ધરાવતું હોવું જોઈએ. વળી, રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન, જ્યાં ધણાં પ્રકાશનગૃહ, ટેકનિકલ સંસ્થાઓ, માધ્યમ એજન્સી (સમાચારપત્રો અને ટેલિવિઝન એજન્સીઓ સહિત) અને ભાષા/અનુવાદ નિષ્ણાતો મોટી સંખ્યામાં હોય તેવા મધ્યસ્થ સ્થળે હોય તે મહત્ત્વનું છે.

વિગતોનું આયોજન કરવા માટેની સૂચિત સમિતિ આટલી વિગતમાં જઈ શકી અને જગ્યા તથા સંગઠન વિષયક ગૂંચની તેમની પસંદગીને સાંકડી બનાવી શકી છે. આ મિશનની વ્યવસ્થા વ્યાયસાયિક અને ખૂબ ઊંચી કક્ષાની હોવી જોઈએ. તેથી, અનુવાદક, નિષ્ણાતો અને તદ્દિદોને ચુકવણીના દર અંગે કાળજીપૂર્વક વિચારવું અને અનેક ભાષાઓની જાણકારી તેમજ અનુવાદની કલા પર પ્રભુત્વ ધરાવતી ઉત્તમ વ્યક્તિઓને આકર્ષી શકે તેવા પૂરતા હોવા જોઈએ. સ્ટાફને કોન્ટ્રાક્ટ પર નીમી શકાય અને તેમના કામનું મૂલ્યાંકન અને રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનની જરૂરિયાતોના આધારે તેમને ચાલુ રાખી શકાય. વખતોવખત નિર્દિષ્ટ શરતો અનુસાર તેમના વેતનનું માળખું ચુકવણીના પરંપરાગત દરની બહાર નકકી કરવું જોઈએ. (અલબત્ત, અનિયમિતતાનું દોષારોપણ ન થાય તેમ તેનું તંત્ર ધડી કાઢવું જરૂરી છે.)

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનની બાબતોની વ્યવસ્થામાં નિહિત હિત વિકસે નહિ તે માટે વ્યવસ્થાપક પરિષદના સભ્યોને દર ત્રણ વર્ષે બદલી શકાય એવું પણ વિચારાયું છે. રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનના વડા તરીકે મહાનિયામકના દરજ્જાની યોગ્ય લાયકાત ધરાવતી વ્યક્તિ હોવી જોઈએ અને તમામ બાબત હલ કરી શકાય તેવી તેમની નાણાકીય સત્તાઓ હોવી જોઈએ. કોઈ વ્યક્તિ અથવા જૂથ પ્રવૃત્તિઓનો ઉપયોગ અથવા દુરુપયોગ ન કરે તે માટે મહાનિયામકની મુદત પાંચ વર્ષની હોવી જોઈએ, તેમને વધુમાં વધુ એક વર્ષની મુદત લંબાવી શકાય, પણ તેથી વધારે નહિ. ઇ.એફ.સી.એ. આ અને બીજી વિગતો ધડી કાઢવી.

૩. અનુવાદિત સામગ્રી:

રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશનનો એક વિભાગ ભારતીય ભાષાઓમાં થયેલા અનુવાદિત કામના પ્રકાશનમાં તેમજ વિદેશી ભાષાઓમાં લેવાં જોઈએ તેવાં ભારતીય ભાષાઓનાં કામના પ્રકાશનમાં રોકાયેલ રહેશે.

ભારતીય ભાષાઓમાં પણ અનુવાદ કરવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવશે તે કહેવાની જરૂર હોય નહિ. આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિમાં ઉત્કૃષ્ટ પ્રકાશકો, સંપાદકો અને વ્યક્તિગત અનુવાદકો જોડાય તેવી અપેક્ષા છે. વાસ્તવમાં ખરેખર અનુવાદ (સાહિત્યિક, વૈજ્ઞાનિક, ટેકનિકલ, યંત્ર અથવા યંત્ર સહાયિત) તેમજ અનુવાદ સાધનોના નિર્માણ (એમ.ટી. પદ્ધતિ, જ્ઞાનકોશ, શબ્દકોશ વગેરે)માં નીચેનાં સંયોજનોનો સમાવેશ કરવો:

- (d) અંગ્રેજી અને ભારતીય ભાષાઓ (બન્ને દિશા) વચ્ચે,
- (e) એક ભારતીય ભાષા અને બીજી વચ્ચે અને ખાસ કરીને સરકારી હેતુઓ માટે હિંદીને બીજી ભારતીય ભાષાઓ સાથે જોડવા માટે,
- (f) ભારતીય ભાષાઓ અને યુરોપિયન ભાષાઓ તેમજ ચીની, જાપાની, અરેબિક ભાષાઓ સહિત મુખ્ય વિશ્વ ભાષાઓ વચ્ચે પ્રથમ બેને અગ્રતાના ધોરણે તાત્કાલિક કામ તરીકે આવરી લેવાની અને ત્રીજાને પ્રસંગોપાત હાથ ધરવા માટે ભૂમિકા તૈયાર કરવા માટેની યોજના બનાવી શકાય.

૪. ફાલનાં સંગઠનો:

જુદા જુદા પ્રકારની અનુવાદ પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલાં સંગઠન સામાન્ય રીતે પાંચ પ્રકારનાં છે:

(૧) સાહિત્ય અકાદમી, નેશનલ બુક ટ્રસ્ટ, સેન્ટ્રલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ઇન્ડિયન લેંગ્વેજીસ, કેન્દ્રીય અનુવાદ બ્યૂરો, આઇ.એન.એસ.ડી.ઓ.સી. વગેરે પ્રકારની રાષ્ટ્રીય એજન્સીઓ અને સંગઠનો.

(૨) કેન્દ્રીય હિંદી સંસ્થાન, કેન્દ્રીય હિંદી નિર્દેશાલય, ઉર્દૂ ભાષાના પ્રોત્સાહન માટે રાષ્ટ્રીય પરિષદ, સિંધી ભાષાના પ્રોત્સાહન માટેની રાષ્ટ્રીય પરિષદ, રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃત સંસ્થાન, જેવી રાજ્ય અને કેન્દ્ર બંને કક્ષાએ ભાષા નિર્દિષ્ટ એજન્સીઓ અને સંગઠનો, પંજાબી અકાદમી, હિંદી અકાદમી, તેલુગુ અકાદમી વગેરે જેવી વ્યક્તિગત રાજ્ય કક્ષાની ભાષા અકાદમી અને તેલુગુ યુનિવર્સિટી, મહાત્માગાંધી ઇન્ટરનેશનલ હિંદી યુનિવર્સિટી, તમિલ યુનિવર્સિટી, કન્નડ યુનિવર્સિટી, મૌલાના આઝાદ ઉર્દૂ યુનિવર્સિટી, દ્રવિડિયન યુનિવર્સિટી વગેરે જેવી ભાષા-વિશિષ્ટ યુનિવર્સિટીઓ.

(૩) વિદેશી ભાષાઓના યુનિવર્સિટી વિભાગ જેવા વિદેશી ભાષાના અનુવાદ એકમો (આઉટફિટ) (યુજીસી અને એઆઇયુ વેબસાઇટ પર યાદી ઉપલબ્ધ છે) તેમજ સી.આઇ.ઇ.એફ.એલ., હૈદરાબાદ જેવી સંપૂર્ણ પણે આ વિસ્તાર માટેની યુનિવર્સિટીઓ અને જુદાં જુદાં મંત્રાલય ફેઠળનાં સંગઠનો.

(૪) અનુવાદનો અભ્યાસ શીખવતા અને તેમાં તાલીમ આપતા યુનિવર્સિટી વિભાગો અને આઇ.ઇ.જી.એન.ઓ.યુ., જાદવપુર યુનિવર્સિટી, યુનિવર્સિટી ઓફ હૈદરાબાદ, મદુરાઇ કામરાજ યુનિવર્સિટી વગેરે જેવા તુલનાત્મક સાહિત્યિક અભ્યાસ (આની યાદી યુ.જી.સી. વેબસાઇટ પર મળી રહેશે).

(૫) કથા, તુલિકા, ઓયુપી, મેકમિલન, રૂપા એન્ડ કં., વાણી પ્રકાશન, આંધ્ર પબ્લિશર્સ વગેરે સહિત ભારતની તેમજ વિદેશી મૂળની ખાનગી કંપનીઓ તેમજ ટ્રસ્ટ દ્વારા વ્યવસ્થા કરતાં પ્રકાશન ગૃહો.

દેખીતી રીતે, આ બધાં સાથે પરામર્શ કરવાનો રહેશે અને તેમને જુદી જુદી કક્ષાએ કામગીરીમાં જોતરવાનાં રહેશે. પરંતુ તેમાંથી કોઈ રાષ્ટ્રીય અનુવાદ મિશન માટે વિચારાયેલા છત્રરૂપનાં કાર્યો અદા કરી શકશે નહિ.

પીએમ.ઓ.ને રજૂ કરવાની આખરી દરખાસ્તમાં અમે આ વિચારોને સમાવવાનું આયોજન કરીએ છીએ.

આભાર.. હૃદય પૂર્વક આભાર.

જયતી ઘોષ